

SPØGELSER OG SPOR

Ernst Bloch, *Spor*, Tiderne Skifter, Kbh. 1985. Oversat af Henning Goldbæk, Henning Vangsgaard og Herbert Zeichner. Efterskrift af Henning Goldbæk.

sælsomme historier, som når de er ved at være færdige, højst er færdige med at slå noget an

Ernst Bloch, op. cit. s. 15

Spor har det ved sig, at man ikke véd, hvor de fører hen. Ejheller véd man altid, hvad sporene er spor af. Spor er synlige eller mærkbare fravær, og som sådanne har de vakt en søgendes uro, rastløshed, nysgerrighed. Spor er udadskillelige fra dén trang eller uro, dét behov eller dén nysgerrighed, som allerførst gør dem til - spor. Det er ikke givet, at et bestemt spor faktisk repræsenterer noget bag sig, som det gælder om at op-spore. Til gengæld har sporet forbindelse til noget foran sig, nemlig den iagttagende eller fortolkendes længsel efter noget andet end sig selv - noget andet end identitet og status quo.

Spor er i Blochs tænkning sendebud for fravær; om man vil: for intet. Interessen for intet placerer Bloch på en filosofihistorisk linje, der går fra Schopenhauer til Sartre. I Blochs stykke-samling "Spor" fra 1931, nu fortjenstfuldt genudgivet i dansk oversættelse på Tiderne Skifter, er den filosofiske bygning, der rejses omkring intet, langt fra så imponerende som i hovedværket "Das Prinzip Hoffnung"; ejheller er den så finurlig, rokokoe eller jugendagtig som i ungdomsværket "Geist der Utopie". Spor har mere med

spøgelser og spøgelseshistorier at gøre i "Spor"; mere med gode historier om underlige ting, sager, skæbner og situationer end med den højere betydning heraf.

Stykke-samlingen samler på underlige tegn og gerninger. Den giver sig tid til at fortælle dem og lader det ofte blive ved fortællingen: det fortæltes gysen, der ind imellem kan antage poetiske dimensioner, kompenseres ikke af distinkt filosofisk oplysning. Det får lov at stå. Uhyggen skal forplantes til læseren: ét eller andet skal bringes i svingning, uden at dette et eller andet kan bestemmes som svingningens "mening": "En smuk pige så man, på rejse sammen med sin kæreste. De to sad alene i postvognen; ved den sidste holdeplads stiger en gammel mand på. Ser ufravendt på pigen, især på hendes kæreste, træt og strengt, med hårdt ansigt. Vognen ruller gennem porten ind i en lille by, lige under et kroskilt gør den holdt. Den gamle følger kærlighedsparret og tager plads ved samme bord, skåler med manden. Straks kommer der i kærestens bøger, brudebægeret, som Lil, pigen har dukket af, et timeglas til syne; sandet rinder i glasset, et dårligt tegn. Bægeret falder ud af pigens hånd og knuses, hun går for at tilkalde værtinden og kommer tilbage; da er bordet tomt, det hårde ansigt forsvundet, kæresten sammen med det. For et øjeblik siden, siger gæsterne, gik han ud af døren sammen med den gamle. Lil styrter ud foran huset, ingen har set de to: men derovre, en tigger, peger, der gik de hen, og også nattevægteren, helt ude for enden af byen, gik de forbi. Pigen leder under træer, hele vejen hen langs de mørke, efter sin kæreste, indtil en mur, høj, af sten, langs med den, der synes endeløs, der synes at gå i ring og uden nogen indgang. Da kommer der henover marken i månelysset, et sælsomt følge: dreng,

mænd og kvinder, ung og gammel, bønder, borgere, riddere, præster og konger, skikkelser fra alle tider, tågede og hvidlige, i langsom gang; og midt mellem dem Lils kæreste. Hun skriger hans navn, vil omfavne ham og rive ham til sig: da retter skyggen blot flygtigt sit blik mod hende, uendelig fremmed, de trætte slæbende skridt standser knap nok op og sammen med de andre forsvinder den døde i muren" (op.cit., s. 142-143).

Døden er som i alle spøgelseshistorier en nødvendig ingrediens for at gysset kan lykkes. Uden dødens faktum ingen god (spøgelses)historie. Men døden er hos Bloch også nuets uophævelige forsvinden samtidig med efter-livet af det forsvundne nu's intentsitet. Sådan nogle intensiteter, skabt og lånt af det ilende nu's forsvinden, befolker menneskenes fantasier og oplevelsesmønstre i dén verden, hvor alt langt fra er, som det skulle være - for at tale med blochsk jargon.

Når den indsovende, med ét af Blochs billeder fra "Spor", vender sig ind mod væggen og bort fra det omgivende rum, skyldes det, at væggen bliver til camera obscura for genoplevelsen af/gensynet med sådan nogle efter-levendende intensiteter, eller også projektivt bliver til skærm for længslen efter samme. Væggens dunkle betydningssløshed byder sig til for dette formål, denne intention, i centrum af dét liv, som endnu ikke har sig, og hvor nuet endnu er dunkelt for sig selv - for igen at repetere standardvendinger fra den egensindige, blochske jargon.

Når intet nu har sig selv, formår det heller ikke at producere tilfredsstillende, endsige lykkelige-bringende projekter for sig. Utallige steder varierer Bloch i "Spor" det fra eventyrene kendte tema, at den tabte ring eller den eftersøgte skat ikke findes på de veje,

som jagten efter dem tager. Heri består verdens fortryllelse også: den kaster aldrig de frugter af sig, der ledes efter. Især lykken driver den kendte verden gæk med. En opdagelse Bloch deler med Benjamin, Adorno og Habermas, der i et interview med "New Left Review" fra maj '85 kort og godt slår fast, at "lykken lader sig ikke tilvejebringe intentionalt og kun yderst indirekte lader den sig fremme".

I afsnittet om "Ting" (op.cit., s. 149-205) betoner Bloch, at nok har den moderne teknik gjort omverdenen disponibel for menneskelig manipulation, men den har ikke gjort verden mere fortrolig for os. Derimod fremmed på en ny måde: "Livet har bosat sig under og på tingene som på objekter, som ingen ånde og spise behøver, som er "døde" uden at forrådne; på ryggen af disse ting, som var de den mest beslægtede skueplads har kulturen bosat sig" (op.cit., s. 163). Og dét er en risikabel sag, for det kan gå én som Sindbad Søfareren. "Lignelsen er stærk: hvorledes Sindbad Søfareren led skibbrud, med nogle rejsefæller redder han sig op på en lille, velforsynet ø fuld af frugter, kokospalmer, fugle, jagtegnede dyr og i skoven en kilde. Men da de reddede tænder et bål hen imod aften for at stege jagtbyttet krummer jorden sig og træerne splintres; thi øen var en kæmpestor krakes krop. I århundreder havde den hvilet på havets spejl, nu brændte ilden på dens ryg og den dykkede ned, 'så alle såfolk druknede i det hvirvlende vand'" (op.cit., s. 163).

Bloch's synspunkt er at tingene - og verden i det hele taget - gemmer på mere end de/den er blevet til. Og dette mere rumsterer uden at kunne blive klart; uden at være noget væsen, der blot mangler at træde frem.

Verdens "mere" er ikke blot noget, der hører en potentiel fremtid til.

Det er nok så meget det forpassede, den uforløste fortid, der driver sit spøgelsesagtige spil med os. "Det er" - som Alexander Kluge siger i undertitlen til én af sine spillefilm - "en fejltagelse at tro, at de døde på nogen måde skulle være døde". Vi ligner nemlig det forpassede - og de døde - derved, at vi også forpasser nutiden. Dermed forpasser vi samtidig fremtiden: dræber vores børn, og jager de døde tilbage i deres grave. Eller prøver på det! Blochs synspunkt i "Spor" er, at forehavendet aldrig rigtig lykkes. Heraf de genkommende gys, og heraf dét faktum, at spøgelseshistorierne er værd at fortælle og lytte til. Lade være at lege med muligheden af, at der kan gøres noget ved det, kan vi ikke. Bedstefars stok er der derimod ikke meget at gøre ved: "bedstefars stok holder ihvertfald længere end ham selv, for slet ikke at tale om det bjerg, han besteg" (op.cit., s. 204).

"Spor" handler om bedstefars stok såvel som om det forpassede liv. Hvis livet nogensinde skal blive passende, er begge forhold af betydning.

Hans Jørgen Thomsen

SÅDAN ABONNERER MAN PÅ SLAGMARK

Abonnement kan tegnes for 2 numre (pris: kr.100,-) eller for 4 numre (pris: kr. 200,-) og man vælger selv med hvilket nummer abonnementet ønskes påbegyndt.

- indsat beløbet på postgiro nr. 5 26 83 70 (Tidsskriftet SLAGMARK, Postbox 1058, 8200 Århus N.) med tydeligt navn og adresse, og angiv med hvilket nummer abonnementet skal starte.
- eller send beløbet i check til SLAGMARK, Postbox 1058, 8200 Århus N., og bestillingen vil straks blive ekspederet.